

FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

FORSVAR FOR NATUREN

BORRIS SKYDETERRÆN

NATURA 2000-RESUMÉ AF DRIFTS- OG PLEJEINDSATSEN **2012-2015**

Titel Borris Skydeterræn, Natura 2000-resumé af drifts- og plejeindsatsen 2012-2015
Udgivelse Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste. 2012.
Fotos Michael Sand og Dansk Jagtakademi
Internetversion Resuméet kan findes i elektronisk format på www.forsvaret.dk/fbe
Layout/produktion BUCHS AS

INDHOLD

1. INDLEDNING	4
2. DRIFTS- OG PLEJEPLAN FOR BORRIS SKYDETERRÆN	5
3. FORSVARETS AREALMÆSSIGE ANDEL AF NATURA 2000-OMRÅDET	6
4. FORSVARETS ANDEL AF HABITATNATURTYPER	8
5. FORSVARETS ANDEL AF ARTER	9
6. FORSVARETS NATURA 2000-INDSATS	10

1. INDLEDNING

Ca. 60 af Forsvarets arealer, heraf 20 større skyde- og øvelsesområder, indgår i større eller mindre omfang i Natura 2000-netværket. For 18 af disse terræner foreligger der drifts- og plejeplaner. Drifts- og plejeplanerne anvendes som redskab til opfyldelse af Forsvarets forpligtelse til planlægning inden for Natura 2000-områderne og andre aspekter af implementering af international naturbeskyttelseslovgivning. Teknisk sker dette ved, at Forsvaret indarbejder Natura 2000-planlægningen i drifts- og plejeplanerne på lige fod med øvrige formelle forskrifter, hvilket vil ske i forbindelse med den løbende revision af eksisterende drifts- og plejeplaner eller ved udarbejdelse af nye. I tilfælde, hvor der foreligger relativt nye drifts- og plejeplaner, vil Natura 2000-planlægningen sikres gennem tillæg til disse.

Forsvaret har inden for den fastsatte frist meddelt de relevante kommuner beslutningen om selv at udarbejde

Natura 2000-planlægningen og har udarbejdet tilsvarende resuméer, som fremsendes til kommunerne. Resuméet består af en række kortfattede afsnit, hvor der gives en beskrivelse af Forsvarets andel af de relevante Natura 2000-områder, dels på arealniveau og dels i forhold til naturindhold fordelt på naturtyper og arter. Desuden gives i skemaform en oversigt over målsætning og indsats i forhold til sikring af Natura 2000-værdierne.

Nærværende er resumé til handleplanen for Natura 2000-område nr. 67 Borris Hede, for så vidt angår planlægningen på Borris Skydeterræn. Det refererer til den gældende drifts- og plejeplan (1998-2012). Det fremsendes til Ringkøbing-Skjern og Herning kommune samt Naturstyrelsen.

Den samlede drifts- og plejeplan kan findes på Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes hjemmeside: www.forsvaret.dk/fbe.

2. DRIFTS- OG PLEJEPLAN FOR BORRIS SKYDETERRÆN

Den foreliggende drifts- og plejeplan for Borris Skydeterræn er vedtaget af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Hærens Operative Kommando i 1998 og gælder perioden 1998-2012. Planen udløber således i år, og der er iværksat en revisionsproces, således at en ny drifts- og plejeplan vil foreligge inden årets udgang.

Da den gældende plan blev vedtaget i 1998 var der intet detaljeret kendskab til den danske Natura 2000-planlægning og de krav, der på dette grundlag stilles til naturbeskyttelsen. Imidlertid har der siden statens erhvervelse af Borris Hede i 1902 og siden af yderligere arealer i 1953 været forvaltet ud fra strenge naturbeskyttelseskrav, herunder bl.a. en sidestilling af naturbeskyttelsen med målene for den militære udvikling. Der er i drifts- og plejeplanen direkte henvisninger til Habitat- og Fuglebeskyttelsesdirektivet. På dette grundlag er der gennemført en forvaltning, hvor der i den militære udvikling af området har været indlagt store hensyn til naturen og desuden været gennemført omfattende naturplejetiltag særligt i forhold til at sikre terrænets store og unikke hedearealer. Dette afspejles i høj grad i den gældende drifts- og plejeplan, og selv om denne ikke refererer eksplicit til de senere, mere konkrete Natura 2000-målsætninger, rummer den store hensyn til både Natura 2000-områdets integritet og til sikring af naturtyper og arter på udpegningsgrundlaget.

Processen i forbindelse med revision af drifts- og plejeplanen er langt fremme, idet der foreligger et forslag, der i september-oktober 2012 bliver genstand for såvel intern som ekstern høring. Forslaget opstiller ud over en omfattende status for terrænets betydning for bl.a. Natura 2000-målene strategiske, taktiske og operationelle mål for Natura 2000-indsatsen. Hertil kommer, at forslaget beskriver konkrete aktiviteter med henblik på at opnå målene.

Da der ikke foreligger en endelig beslutning om indholdet af den nye plan, herunder mål og aktiviteter, og da dette vil blive genstand for en senere høring, tager nærværende resumé afsæt i den gældende drifts- og plejeplan. Udgangspunktet er den evaluering, der i forbindelse med planrevisionen er foretaget af den udløbende plan. Afsnit 6 er en gennemgang af denne evaluering, hvor der lægges særlig vægt på forhold, der har betydning for Natura 2000-målene.

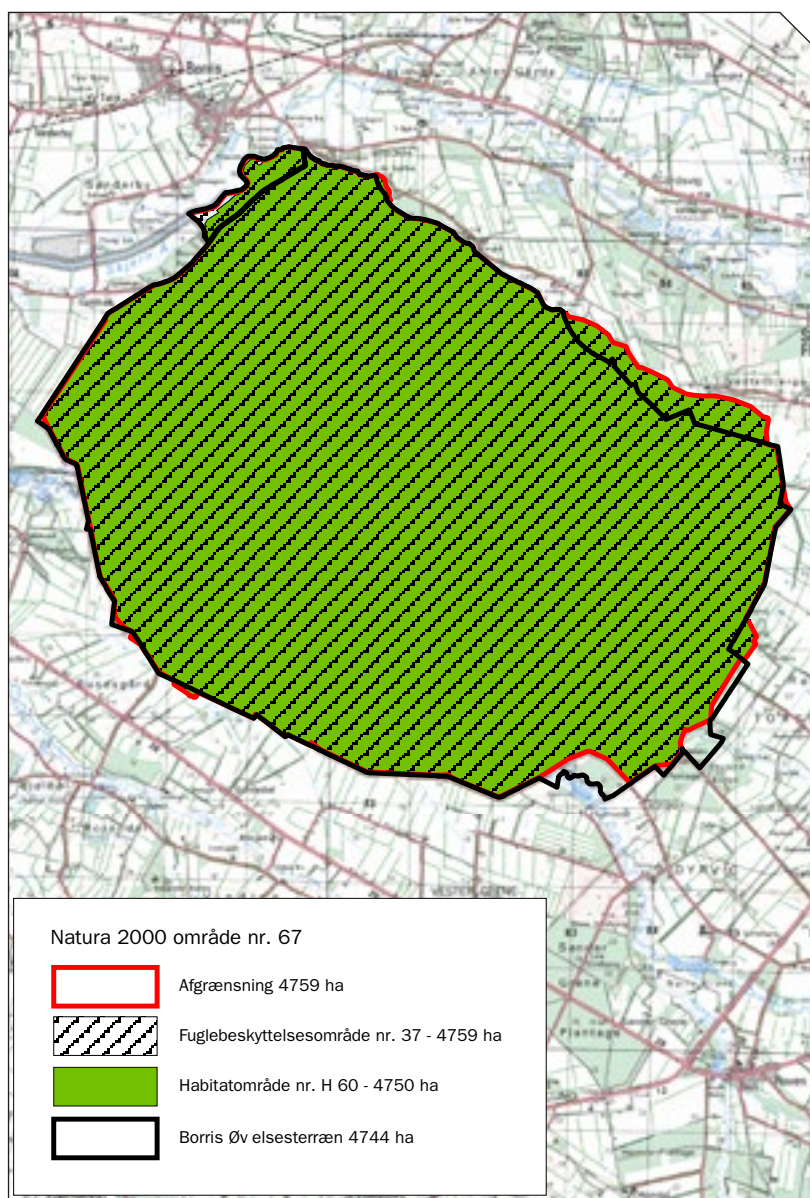
Plantillægget er vedtaget august 2012 og et resumé er tilgået Ringkøbing-Skjern og Herning kommune samt Naturstyrelsen.

3. FORSVARETS AREALMÆSSIGE ANDEL AF NATURA 2000-OMRÅDET

Borris Skydeterræn dækker 4.689 ha af det samlede Natura 2000 på 4.750 ha. Kun 55 ha af terrænet er ikke udpeget som Natura 2000, og kun 88 ha af Natura

2000-området ligger uden for terrænet. Der er således et næsten komplet sammenfald mellem Natura 2000-området og terrænet, se Figur 3-1.

Figur 3-1. Borris Skydeterræns geografisk udbredelse i forhold til Natura 2000-området og de underliggende fuglebeskyttelses- og habitatområder.

4. FORSVARETS ANDEL AF HABITATNATURTYPER

15 habitatnaturtyper er på udpegningsgrundlaget for habitatområde nr. 60 Borris Hede. Af disse er 11 kortlagt og 8 tilstandsvurderet. Dertil kommer, at to yder-

ligere naturtyper (tørvelavning og rigkær) er kortlagt og tilstandsvurderet uden at være på udpegningsgrundlaget. Tabel 4-1 giver en oversigt.

Nummer	Navn	Areal (ha)	Prognose	Trusler
2310	Indlandsklit med lyng og visse	-	Ugunstig	Ingen kendte
3130	Søbred med småurter	0,5	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition
3140	Kransnålsalge-sø	0,1	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition
3150	Næringsrig sø	1,0	Ukendt	Ingen kendte
3160	Brunvandet sø	0,5	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition
3260	Vandløb	ca. 18	Ugunstig	Ingen kendte
3270	Å-mudderbanke	-	Ukendt	Ingen kendte
4010	Våd hede	202,0	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition, grøftning og dræning, tilgroning med vedplanter, invasive arter
4030	Tør hede	1981,9	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition, grøftning og dræning, tilgroning med vedplanter, invasive arter
5130	Enekrat	-	Ukendt	Ingen kendte
6410	Tidvis våd eng	-	Ukendt	Ingen kendte
7140	Hængesæk	23,3	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition, tilgroning med vedplanter, invasive arter, uhensigtsmæssig hydrologi.
7150	Tørvelavning*)	4,2	-	-
7230	Rigkær*)	0,4	-	-
9190	Stilkegekrat	7,7	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition, utilstrækkelig beskyttelse.
91D0	Skovbevokset tørvemose	9,3	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition, utilstrækkelig beskyttelse.
91E0	Elle- og askeskov	1,0	Ugunstig	Atmosfærisk N-deposition, utilstrækkelig beskyttelse.

Tabel 4-1. Habitatnaturtyper på Borris Skydeterræn angivet med nummer, navn, areal, prognose og trusler.

5. FORSVARETS ANDEL AF ARTER

Borris Skydeterræn rummer levesteder for 11 dyrearter på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-planen, se Tabel 5-1. Der er tale om odder, som særligt forekommer i Omme Å-systemet, to fiskearter (laks og bæklampret) og grøn kølle guldsmed. Disse arter hører til i terrænets ferskvandssystem særligt Omme Å. Desuden forekommer

en række ynglefugle, hvoraf hovedparten er sjældne hede-fugle, herunder tinksmed, rørhøg og rødrygget tornskade, der alle yngler på terrænet med nogle få par, samt blå kærhøg, hjejle, og mosehornugle, som ikke yngler, men som potentielt vil kunne forekomme ynglende. Alle undtaget rørhøg har vurderet ugunstig eller ukendt prognose.

Beskyttelsesområde	Navn	Prognose	Trusler
Habitatområde nr. 60	Grøn kølleguldsmed	Vurderet gunstig	Ingen kendte
	Bæklampret	Vurderet gunstig	Ingen kendte
	Laks	Vurderet gunstig	Ingen kendte
	Odder	Vurderet gunstig	Ingen kendte
Fuglebeskyttelsesområde nr. 37	Rørdrum	Vurderet ugunstig	Ingen kendte
	Rørhøg	Vurderet gunstig	Ingen kendte
	Blå kærhøg	Ukendt	Ingen kendte
	Hjejle	Vurderet ugunstig	Tilgroning, tilgroning med vedplanter
	Tinksmed	Vurderet ugunstig	Tilgroning med høje græsser og urter, mangel på egnede fouragerings- og rasteområder, uhensigtsmæssig hydrologi.
	Mosehornugle	Vurderet ugunstig	Ingen kendte
	Rødrygget tornskade	Vurderet ugunstig	Ingen kendte

Tabel 5-1. Udpegede arter i Natura 2000-området angivet med navn prognose og trusler.

6. FORSVARETS NATURA 2000-INDSATS

Nedenstående gennemgås de handlingsorienterede afsnit fra den eksisterende drifts- og plejeplan i skemaform med fokus på naturbeskyttelse, herunder særligt indsatsen for Natura 2000-værdierne. Drifts- og plejeplanen angiver en prioritering af indsatsen i forskellige faser af planperioden. Dette er ikke vægtet i evalueringen, idet der ses på den samlede indsats.

Sammenlagt vurderes, at langt størstedelen af de foreskrevne og prioriterede retningslinjer igennem planperioden er fulgt. Det gælder i særdeleshed reglerne for den

militære anvendelse og plejeforskrifterne for den lysåbne og våde natur. Der synes at være et væsentligt felt, hvor drifts- og plejeplanen ikke er gennemført, nemlig rydningen af Omme Ådal. Det står som en klar udfordring for den kommende planlægning, hvordan tilgroningen i denne betydelige del af terrænet kan imødegås. Dette adresseres i den kommende drifts- og plejeplan. Endelig kan det nævnes, at planen om udsætning af bæver ikke er gennemført. Dette projekt skal ses i sammenhæng med plejen af Omme Ådal og vil formentlig blive adresseret i den kommende plan.

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter (citater fra drifts- og plejeplanen)	Udførte aktiviteter
Natur	<p>For så vidt angår de landskabs- og naturmæssige værdier er det målet at fastholde og forbedre Borris Skydeterræns status som en af Danmarks bedst bevarede og naturmæssigt set mest værdifulde hedestrækninger, i overensstemmelse med det oprindelige formål med statens erhvervelse af heden i 1902. Endvidere er det målet at leve op til Danmarks internationale forpligtelser ved udpegningen af Borris Hede som EF-Fuglebeskyttelsesområde i sin egenskab af Danmarks vigtigste hedefuglelokalitet, i henhold til EF-fuglebeskyttelsesdirektivet, og som EU-Habitatområde i henhold til EU's habitatdirektiv i sin egenskab som levested for den sjældne dyreart odder og for forekomsten af en række truede naturtyper. Det er også en målsætning at sikre, at drifts- og plejeplanen giver området en mindst lige så god beskyttelse som den aftalte, men ikke gennemførte fredningsbekendtgørelse fra 1991".</p>	<p>Der lægges i drifts- og plejeplanen vægt på Borris Skydeterræns betydning som hedeeareal. Arealet med hede på terrænet er igennem planperioden mindsket med ca. 50. Dette er for størstepartens vedkommende et resultat af vandstandshævninger, hvilket har givet en næsten tilsvarende øgning af arealet med mose og sø som indgår i hedekosystemerne. Arealet med skov og krat er reduceret, hvilket er et produkt af rydnings- og andre plejeprojekter med henblik på genskabelse af hede. Der er ikke "opdyrket" hede. De eksisterende ca. 40 ha (netto ca. 25 ha) med vildtagre er placeret på brandlinjer, og arealet med denne betegnelse er reduceret tilsvarende i planperioden.</p> <p>Med hensyn til Danmarks internationale forpligtelser i relation til naturbevarelse, herunder hensyn til bilagsførte naturtyper og arter, beskrives dette i Natura 2000-planen for Borris Hede (nr. 67), der er udpeget både som habitatområde (H 60) og Fuglebeskyttelsesområde (F 37). Her angives bevarings-tilstand og prognose for de pågældende naturtyper og arter. For tør hede er tilstanden overvejende god (75% af arealet) eller moderat (25 %). Våd hede er i moderat tilstand. For øvrige naturtyper gælder fx: Hængesæk overvejende moderat og ca. 25 % i høj/god. Alle skovnaturtyper er i god eller høj tilstand. Prognosen er vurderet gunstig for en række arter, herunder fx rørhøg og odder, mens den er vurderet ugunstig for fx hedeynglefuglene. Ligeledes er den ugunstig for alle terrestriske naturtyper. Truslerne er særligt næringsstofforskel fra omgivelserne og heraf tilgroning af lysåbne arealer. Uhensigtsmæssig hydrologi anføres også som trussel. Tilgroning er i planperioden søgt modvirket ved omfattende plejetiltag og der er ligeledes gennemført væsentlige projekter til sikring af mere naturlig hydrologi (se senere), hvilket kommer til udtryk i tilstandsvurderingen. Det er desuden værd at bemærke, at en række af udpegningsarterne er i tilbagegang generelt, og at udviklingen på Borris Skydeterræn har været mindre markant end andre steder, således at terrænet fortsat opretholder fx en bestand af tinksmed. Natura 2000-planen anfører ikke noget sted militære aktiviteter som en trussel (fx i form af forstyrrelser).</p> <p>På et overordnet niveau synes den gældende drifts- og plejeplans forudsætninger om at forvaltningen af terrænet lever op til Danmarks internationale forpligtelser at være tilgodeset i rimeligt omfang.</p>
Afvejning af militær brug og naturbeskyttelse	<p>I afvejningen mellem benyttelses- og beskyttelseshensyn skal naturbeskyttelsesinteresserne sidestilles med den militære brug, i modsætning til næsten alle de øvrige militærområder, hvor beskyttelseshensynene må underordnes benyttelseshensynene. Denne sidestilling i Borris Skydeterræns tilfælde er en følge af en beslutning herom fra Forsvarsministeriets Naturfredningsudvalg i 1974, og er begrundet i området historie og de helt særlige naturværdier der findes på Borris Skydeterræn.</p>	<p>Det vurderes samlet på baggrund af ovenstående, at forudsætningerne om, at naturbeskyttelsesinteresserne igennem planperioden sidestilles med den militære brug, er tilgodeset.</p>

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter (citerer fra drifts- og plejeplanen)	Udførte aktiviteter
Generelle retningslinjer for pleje af hede og overdrev	Gennem løbende pleje ved kontrolleret afbrænding, slåning, rydning m.v. skal det sikres, at hedeplanterne og overdrevsarealerne fortsat forynges og holdes åbne. Plejeindsatsen skal prioriteres, således at arealer der er særligt truet af tilgroning behandles først. Enkelte mindre randarealer udenfor ringvejen overlades til naturlig succession, d.v.s. overlades til sig selv uden yderligere pleje, hvorved der vil opstå et naturligt bælte af krat- og skovbevoksning med tiden.	Overordnet betragtet er der gennemført omfattende pleje i form af førstegangstrydninger, opfølgende og løbende slåning samt turnusafbrænding af primært hedearealer. De prioriterede arealer jf. drifts- og plejekortet er generelt tilgodeset, se også nedenfor.
Sikring af særlige naturområder	Ud over den løbende pleje og foryngelse af heder og overdrev skal en række områder med særlige naturværdier sikres. Dette gælder Omme Ådal, hvor en pleje af udvalgte strækninger skal sikre mod tilgroning i pilekrat, samt en række hedemoser på hedepladen, hvor lukning af grøfter vil genskabe de oprindelige vandstandsforhold til gavn for flora og fauna".	<p>Drifts- og plejeplanen fastsætter rydninger i Omme Å-dalen. Denne retningslinje har vist sig meget svær at følge, primært på grund af adgangsmuligheder med maskiner. Den forskrevne pleje ved rydning i det centrale område (afd. 302 og 309) er således ikke gennemført. Det samme gælder for det vestlige areal (afd. 301 og 307), hvor der dog er foretaget en mindre rydning for at sikre indkik i ådalen fra Vestre Ringvej/Vestbro.</p> <p>Det konstateres på dette grundlag, at plejeforskrifterne for Omme Ådal ikke er gennemført.</p> <p>For så vidt angår hedemoser på hedepladerne er den forskrevne vandstandshævning gennemført (se nedenfor). Dette giver sig bl.a. udslag i, at mosearealet i planperioden er øget med ca. 40 ha.</p> <p>Det konstateres på dette grundlag, at indsatsen for hedemoserne generelt er gennemført.</p>
Områder friholdt for militæraktiviteter, sporplan m.v.	Et større område i det sydøstlige hjørne samt ådalen skal fremover friholdes for militær aktivitet. Den faste sporplan for bæltetøjter skal overholdes. Der skal ske en øgning af stabiliteten og naturindholdet i skovområderne, en udpegning af faste graveområder samt flytning af vildtagre til brandbælter.	<p>Det skyde- og øvelsesfri i det sydøstlige hjørne er område er Store Engmose. Den er sammen med ådalen holdt fri for militære aktiviteter. Der er udarbejdet en fast sporplan, som generelt overholdes. Skovområderne er forvaltet efter Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes strategi for naturnær skovdrift og følger ikke drifts- og plejeplanen (se senere). Der er udpeget faste graveområder (nord for Hjemmeværnsgården), som anvendes. Der graves ikke øvrige steder på terrænet. Alle vildtagre er flyttet til brandbælter, hvor bruttoarealet i dag er ca. 40 ha. Heraf udgør de egentlige vildtagre ca. 25 ha.</p> <p>Den konkluderes hermed at de nævnte forskrifter er tilgodeset, bortset fra skovdriften, der ikke har fulgt drifts- og plejeplanen, men hvor stabilitet og naturindhold er tilgodeset på anden måde.</p>

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter (citater fra drifts- og plejeplanen)	Udførte aktiviteter
<p>Konkrete retningslinjer for pleje af hede- og overdrevsarealer</p>	<p>Det skal sikres, at en meget stor del af skydeterrænet fortsat har karakter af åbne hedeflader og åbne overdrevsarealer. Der fastlægges derfor en vegetationsplejeplan for alle arealer, som er angivet som hede eller overdrev på grundkortet.</p>	<p>Drifts- og plejeplanen anbefaler en række plejemetoder som alle er taget i anvendelse. Det gælder rydning, slåning og afbrænding. Afbrænding opstår spontant som følge af skydning i terrænet, men tilrettelægges ligeledes som en plejemetode. Alle plejemetoder anvises i en mosaikstruktur, så der opnås flere forskellige aldersstadier inden for et begrænset område. Dette gælder ikke mindst afbrænding, som dog i den sammenhæng ofte giver en række udfordringer. Dels er der mange forudsætninger, herunder terrænets militære anvendelse og vejrforhold, der skal tilgodeses. Og dels er den potentielle periode for afbrænding (sen vinter/forår) relativt kort. Dette resulterer ofte i om afbrænding af relativt store flader, når muligheden er der.</p> <p>Inden for planens generelle forskrifter om pleje af åbne hedeflader og overdrevsarealer kan det konkluderes, at der i planperioden har været en omfattende og vedvarende plejeindsats med anvendelse af generelt anerkendte metoder. En del af disse metoder, fx afbrænding, er søgt udviklet netop på Borris, og ekspertise herfra anvendes på en række terræner – såvel militære som civile. Det tilstræbes i videst mulige omfang at foretage pleje i mosaikstruktur.</p>
<p>Prioritering af plejeindsatsen områdevis</p>	<p>Hederne og overdrevene på Borris Skydeterræn er generelt i en god plejetilstand. Der er dog også en del arealer som er præget af tilgroning, og hvor en særlig plejeindsats derfor er påkrævet. Der bør foretages en prioritering af plejeindsatsen på disse arealer. Det drejer sig om Gundesbøl Hede, Tørvemosebankeområdet mellem Fillingsandvej, Ørbækvej og Gravlvej, sydøstlige hjørne af St. Engmose samt strækningen langs østsiden af Ørbækvej fra lille Engmose nordpå til Røverstuer. På drifts- og plejekortet, bilag 3, er de pågældende arealer markeret. Hede- og overdrevsområderne bør i øvrigt generelt holdes fri for selvsået opvækst, specielt bjergfyr. Problemet er størst i randområderne". Alle hede- og overdrevsarealer bør mindst plejes to gange indenfor den 15-årige planperiode, således at der sikres en ret kort cyklus, til sikring af en optimal lyngvegetation. I de revlingdominerede randområder af heden i smalle zoner langs plantagerne bør slåning af hedevegetationen foregå mere ekstensivt. Som nævnt bør der dog også her foretages en hyppig rydning af eventuel træopvækst". To mindre hedearealer langs Søndre og Østre Ringvej er udlagt til fri succesion, med henblik på at der med tiden opstår afskærmende krat. Arealerne fremgår af drifts- og plejekortet.</p>	<p>De prioriterede og nævnte lokaliteter har været genstand for løbende pleje med hensigtsmæssige metoder. I flere tilfælde, fx i Store Engmose, har plejen været arealmæssigt mere omfattende end foreskrevet. Anvisningen om to gange pleje i planperioden er i al væsentlighed fulgt.</p> <p>Samlet vurderes det forsvarligt at konkludere, at såvel de generelle forskrifter for pleje af hede- og overdrevsarealer som den anviste prioriterede indsats på bestemte hede- og overdrevslokaliteter er gennemført.</p>

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter (citerer fra drifts- og plejeplanen)	Udførte aktiviteter
Retningslinjer for pleje og genopretning af vådområder	Det er besluttet generelt at genskabe vandstanden i hedemoseerne for at tilgodese flora og fauna. Der er enighed om at gennemføre følgende vandstandshævningsprojekter: Keldmose (3 grøfter), Kildesø (5 grøfter), Lindemose (1 grøft) og Storemose (1 grøft), afløbet fra Langdam og Blæsbjerg Mose, fraløbet i vest fra Tørvemoseerne ved K 40, fraløbet fra den opstemmede Kovflod (såfremt det er nødvendigt), samt alle fraløb fra det store St. Engmoseområde (5 grøfter). Vandstandshævninger sker ved lukninger af fraløbende grøfter på udvalgte steder. Lukningerne foregår ved ifyldning af sand. De valgte opstemningssteder er markeret på drifts- og plejekortet, bilag 3".	<p>Drifts- og plejekortet angiver i alt 16 lukninger af grøfter. Disse projekter er alle gennemført og har sammenlagt resulteret i højere vandstand i de nævnte moseområder og søer. Dette kommer til udtryk i det ca. 40 ha større moseområder på terrænet nu i sammenligning med tidspunktet for planens gennemførelse.</p> <p>Det konstateres, at de beskrevne vandstandshævningsprojekter er gennemført. Dog er der en række steder sket gennembrud af de opfyldninger, der er lavet af grøftesystemerne. Forholdet adresseres i den kommende drifts- og plejeplan.</p>
Rydning af Omme Ådal	"Det er besluttet, at udvalgte strækninger af Omme Ådal løbende skal friholdes for tilgroning i pilekrat, både af hensyn til det landskabelige udsyn, til eng- og mosefloraen og -faunaen samt af hensyn til publikum og lystfiskere. De udvalgte strækninger er i vestenden omkring Vestbroen samt midterstrækningen fra Gravl Bro til Hvollig Bro. De er markeret på drifts- og plejekortet, bilag 3. Rydningen skal foregå manuelt, og er derfor en meget resourcetrækkende opgave. Eventuelt kan der perioder med hård frost om vinteren være mulighed for at køre med en grenknuser, men mange af piletræerne og -buskene er allerede store. Beslutningen om udsætning af bævere i området fra september 1999 vil formentlig få stor betydning for naturplejen i ådalen, da bævere især lever af piletræer. Rydning af de nævnte ådalsområder bør derfor vurderes i sammenhæng med bæverudsætningen, og denne del af planen kan derfor udskydes til en vurdering foreligger".	<p>Bortset fra en mindre rydning til sikring af udkik fra Vestre Ringvej/Vestbro er det beskrevne rydningsprojekt i ådalen ikke gennemført. Med hensyn til udsætning af bæver, som ses i sammenhæng med rydningen, er der ikke foretaget en vurdering af mulighederne, endsige egentlig udsætning.</p> <p>Samlet konkluderes derfor, at der ikke er gennemført pleje ved hverken rydning eller udsætning af bæver i Omme Ådal.</p>
Målsætning og kulturplan for skovdriften	Det er besluttet at følge den fremlagte målsætning og kulturplan for skovene på Borris Skydeterræn i den kommende 15-årige planperiode, som den er beskrevet i afsnit 10.6 samt i kulturmodeller for de enkelte træarter i bilag 5. Planen er endvidere præsenteret på drifts- og plejekortet, bilag 3. Driftplanen for skovene tilgodeser såvel Borrislejrens som Skov- og Naturstyrelsens ønsker om en mere naturnær skovdrift i fremtiden".	Skovdriften på Borris Skydeterræn er i planperioden (ca. 2008) omlagt efter Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes generelle retningslinjer for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovpligtige arealer. Disse regler er i 2011 udmøntet i Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes særlige retningslinjer herfor, hvilket bl.a. indebærer, at uddannelsesmæssige og naturfremmende drift prioriteres højest, og at drift med henblik på træproduktion har laveste prioritet. Med denne beslutning, der indebærer konvertering til naturnær skovdrift baseret på lokalitetskortlægning og udlægning af skovnaturtyper, er driften på Borris Skydeterræn omlagt på den række punkter, i visse tilfælde med udlægning af skovudviklingstyper, herunder fx urørt skov. Samlet konkluderes, at planen for skovdrift, herunder kulturplanen ikke er gennemført konsekvent. Dette skønnes dog ikke at influere negativt for terrænets habitatskovtyper. Sikringen af disse adresseret i den kommende drifts- og plejeplan.

Aktivitetsbeskrivelse	Planlagte aktiviteter (citater fra drifts- og plejeplanen)	Udførte aktiviteter
Retningslinjer for brug af gødskning og bekæmpelsesmidler	De fleste af forsvarets arealer er blandt andet kendetegnet ved at de altid, eller gennem en meget lang år-række, har været friholdt for gødskning og sprøjtning. Denne praksis ønskes fortsat, ikke mindst på Borris Skydeterræn, som rummer nogle af de største naturværdier på de militære skyde- og øvelsesterræner. Samtidig er det, hvad sprøjtning angår, en opfølgning af pesticidaftalen, som blev indgået mellem staten, amter og kommuner i efteråret 1998. Aftalen indebærer en principiel udfasning af plantebeskyttelsesmidler på alle offentlige arealer inden 1. januar 2003. Det fastlægges derfor, at der fremover ikke gødskes på Borris Skydeterræn, bortset fra nødvendig punkt-gødskning i nyplantninger af bevoksninger og kulissebepantninger. Behovet herfor fremgår af kulturmodellerne i planens bilag 5. Nødvendig tjæring mod museskader i nybeplantninger kan fortsætte, jf. bilag 5. Nødvendig, forberedende sprøjtning i nykulturer i skovene med plantebeskyttelsesmidlet roundup, jf. bilag 5, kan fortsætte frem til udgangen af 2002, men der skal samtidig arbejdes med udvikling af alternative metoder, med henblik på pesticidfri drift og vedligeholdelse, jf. pesticidaftalen. Bekæmpelse af kæmpebjørneklo og lign. skal i størst muligt omfang foretages uden brug af kemiske bekæmpelsesmidler”.	Gødskning og sprøjtning er igennem planperioden blevet udfaset, således at aktiviteterne i dag er omfattende reguleret Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes generelle retningslinjer herom. De fremgår af bl.a. bestemmelse om drift og pleje af bevoksede, fredskovspligtige arealer, der fastsætter, at der ikke må anvendes kemiske bekæmpelsesmidler i skovdriften. I forbindelse med en målrettet og planlagt bekæmpelse af kæmpebjørneklo kan kemiske bekæmpelsesmidler dog anvendes. Reglerne for gødskning fastsættes også i Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjeneste bestemmelser. Brug af gødning holdes på et absolut minimum. For drift af vildtagre gælder særlige regler om placering i forhold til følsomme naturtyper. På vildtagre begrænses gødskning til maksimalt 80 % af individuel beregnet kvælstofnorm for landbrugsarealer fastsat af Direktoratet for Fødevarer/Erhverv for de pågældende afgrøder. Praksis på Borris Skydeterræn følger i dag disse regler. På dette grundlag vurderes, at den i drifts- og plejeplanen fastsatte forskrift er fulgt, og at driften generelt følger Forsvarets Bygnings- og Etablisementstjenestes retningslinjer. Spørgsmålet om gødskning og vildtagre adresseres videre i den kommende drifts- og plejeplan.

TILTAG UD OVER DRIFTS- OG PLEJEPLANENS ANVISNINGER

Forsvarets drifts- og plejeplaner løber over 15 år, hvilket i forhold til visse driftstemaer er relativt langsigtet. Derfor vil der ofte i planperioden opstå ideer og forslag til hensigtsmæssige projekter, som ligger uden for planens konkrete virkemidler, men som støtter planens langsigtede mål. Dette har i høj grad været tilfældet for Borris Skydeterræn. Følgende er en gennemgang af de vigtigste tiltag med relation til Natura 2000.

Egekrataftale

Der er indgået aftale om bevarelse af egekrat (2 ha). Dette er i dag udpeget som habitatnaturtype.

Pleje af bestanden af laksefisk

Omme Å og det tilhørende system af vandløb og bække er et oprindeligt og vigtigt levested for en række fiskearter, herunder fx bæklampret og laks, der begge er anført på habitatdirektivets Bilag II og er udpegningsgrundlag for

habitatområdet Borris Hede. Af disse og andre hensyn er der foretaget en række plejetiltag, herunder etableret gydebanker i både Omme Å, Kælbæk samt Gjaldbæk for både laks og havørred. Desuden er der i samarbejde med Dansk Center for Vildlaks udsat både lakseyngel og havørredyngel i de seneste 8 år, årligt ca. 10.000 styk. I samme forbindelse foretages løbende regulering af skarv for at beskytte de udsatte fisk samt stalling (tilladelse til regulering af 30 skarv pr år). Endelig er der for at sikre opgang af vandrende fiskearter i hele Omme Å-systemet foretaget genopretning af Omme Å fra Vestbroen og nedstrøms. De nyeste undersøgelser tyder på, at der i Skjern Å-systemet findes en selvreproducerende bestand af vildlaks som er stabil eller stigende. Således var der i 2008 opgang af ca. 3000 gydefisk i Skjern Å, hvoraf ca. 1/3 vurderes at være vildlaks. Målet i Naturstyrelsens nationale handlingsplan for laks på 1.000 gydelaks pr. år, er dermed nået, og Omme Å-systemets bidrag er væsentligt.

FORSVARETS BYGNINGS- OG ETABLISSEMENTSTJENESTE

Har du lyst til at læse mere?

Scan koden med din smartphone og hent drifts- og plejeplanen på forsvarrets hjemmeside.

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 33.000 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.forsvaret.dk.

